

varkelijk niet
ou het toch
zeer verwon-
aet dr de B.
Ik ga naast
niet over de
eert u dr de
r wij komen
dr de B. van
K. S.

toch nog eens hebben over dat art. 33, en over dien Cal-
vijn, en over dr de B. Dat bewaren we dus nog.
Een troost: de „verzachtende omstandigheden” voor drs
Zinkstok groeien vast in tal en last: hoe meer moge-
lijkheden ter keuze, hoe meer van die verzachtende om-
standigheden. Dhr Z. dacht inderdaad: dr de B. zou het

hebben over cand. S. en DUS over de onderstelde weder-
geboorte. Nu weet hij het: dr de B. noemde ze niet eens.
Hij ging dus met al zijn citaten aan cand. S. voorbij, of
— ik heb mijn leven lang verzachtende omstandigheden
te pleiten bij het lezen van zulke apologetische lectuur.
K. S.

DE CRISIS VAN HET GEZAG in het bedrijfsleven (XXI)

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

tok, vermoe-
en over Cal-
te (zic bo-
clusie bouw,
Ik besprak,
i talis (lees:
et aanwezig
dra Z's, en
et zou heb-
dus over de
ijn nu beter
lf, die sprak.

met „weder-
i beteekent
ergeboorte”.
Dan denkt u
at het waar-
dat geval is
het andere:
moelijk af
edoeling van

verder lezen,
in het veld
S., heeft ge-
n verklaard
sonderstelde
amenten wel-
ken H. Geest
ervan. Als
ik: te bewij-
Linde (van
r de B. aan-
ar ik vraag
r v. d. Linde
zoo citeert,
n „het werk
k de weder-
kuyperiaan-
dergeboorte.

dr Z. onder-
art. 33, door
de wederge-
ta verbaasd,
„maar toch
dat u zoudt
nancieerend?
stokken op
zwaard als
teer, te zeg-
Maar zou
kregen had?
r onderwerp

over de ont-
t sacrament
er het werk
elofte ervan.
r ik wil het

eens als ik

o weg naar

dd van het
an Poerwo-
Als eenige
a voor ge-
veilig op-
oerwokerto
ig. Zonder
a Beek aan-
u we dien-
at een uur,
met auto-
ak was ge-
sicht. Shuip-

gen, die ik
is het beste
ade. De ka-
takkerting
ikelijk ging
en een kor-
gewenschte

mel binnen.
houwdegen
eger. Ken-
pornaal ging
alleen maar
genoemde
als volgt
iee, die wil
iggen”.
minee had
en die dus
re zat) ant-

In ons vorig artikel hebben wij betoogd, dat wan-
neer dit het principe is, waarop de eisch tot econo-
mische medezeggenschap voor den arbeider in loon-
dienst wordt gesteld: de onderneming is een gemeen-
schap en in die gemeenschap draagt de arbeider in
loondienst medeverantwoordelijkheid, derhalve heeft
hij recht op economische medezeggenschap, verwacht
moet worden, dat dit beginsel het best en het een-
voudigst kan worden getoetst op zijn juistheid aan de
onderneming in haar minst gecompliceerde vorm: de
zaak van één baas met één knecht. Wij willen hierbij
voor goed begrip opmerken, dat wij zelf op dat aldus
gestelde beginsel nog wel het een en ander hebben
aan te merken. Dit deel van onze kritiek bewaren wij
nog even voor een later tijdstip. Thans passen wij op
dit aldus gestelde beginsel immanente kritiek toe. En
dan moet het bevreemding wekken, dat de heer Rup-
pert juist ten aanzien van zulk een onderneming in
haar eenvoudigste structuur het vraagstuk van de
economische medezeggenschap zeer ingewikkeld vindt,
al licht hij dit niet nader toe in zijn krantenartikel in
TROUW.

In het nu ingediend Ontwerp van Wet op de Onder-
nemingsraden lezen wij in art. 2, lid 1, het volgende:
„Het hoofd of een bestuurder van een onderneming,
waarin 25 of meer werknemers werkzaam zijn, is te
rekenen van een door Ons te bepalen tijdstip, dat voor
deelen van het bedrijfsleven verschillend kan zijn, ver-
plicht een ondernemingsraad in te stellen”. Hier wordt
dus door den Wetgever voorgesteld om bij iedere on-
derneming met minstens 25 werknemers, ook al kan
het tijdstip van instelling verschillend zijn, zulk een
ondernemingsraad voor iedere onderneming verplich-
tend in het leven te roepen.

De vorm van de onderneming, of het een N.V. of
een C.V., of een vennootschap onder firma of een
particuliere onderneming is, speelt bij dit alles geen
rol. Het aantal beslist hier, niet de vorm van de
onderneming. Reeds dit feit heeft ons in dezen iets te
zeggen en wel dit, dat in ondernemingen met minder
dan 25 werknemers de arbeiders hun recht niet wettelijk
toegekend zien. Dit wettigt de vraag: is hier inderdaad
wel aan de orde de medezeggenschap voor den in loon-
dienst arbeidenden individueelen mensch in de onder-
neming? Naar ik meen moet er bij dezen voorgestelden
gang van zaken eer gesproken worden van een eisch
tot economische medezeggenschap voor den arbeidenden
stand in de onderneming, voor de arbeidersgroep, dan
voor den individueelen arbeider. Dit beteekent reeds
een aanmerkelijke verzwakking van de gedachte, dat
op deze wijze tegenover dien individueelen arbeider
hetzij een schuld wordt ingelost of een eisch
van naastenliefde wordt vervuld. Het felt, dat niet

woordde met een krachtterm, dat die dominee daar
voor de hier en gunter niets mee te maken had.

Zoodat het me gewenscht voorkwam zelf in te grij-
pen: „Kolonel, het gaat natuurlijk niet om te weten
waar uw troepen liggen, daar heb ik niets mee nodig,
maar graag zou ik enkele militairen van de kerken
die ik dien, willen opzoeken”, zei ik.

„Bent u beroepsdominee?” baste de baas (hij be-
doelde te vragen of ik legerpredikant was).

Ik: „Nee, ik ben burger”.

De kolonel: „Dan kan ik u niet helpen. Ik heb al
genoeg om mijn eigen menschen te beschermen, dan
dat ik ook nog convooi kan geven aan burgers. U moet
dat maar op eigen risico doen”.

Ik: „Kolonel, ik vroeg niet om convooi, ik vroeg
alleen te mogen weten, waar die en die liggen, dan zal
ik zelf wel zorgen dat ik er kom”.

De kolonel: „Maar ik verbied u beslist om naar Tjil-
latjap te gaan, en u mag ook niet naar Boemiajoe en
Proepek. U mag alleen naar Wonosobo en Bandjar-
negara. Nu ja, u moet het tenslotte ook zelf weten, u
bent burger en mag gaan waar u wil. Natuurlijk krijgt
u een paar bloemen op uw graf, maar dat is ook het
eenigste wat ik u garandeeren kan”.

Ik: „Dank u wel, kolonel. Mag ik nu weten waar die
knapen liggen?”

De kolonel werd nu gemoedelijk. Hij bleek het te
waarderen, dat ik me niet had laten afblaffen.
„Steekt u een sigaret op” zei hij. Ik accepteerde. We
praatten wat. Hij bleek een Groninger te zijn, wat zijn
spraak trouwens al openbaar had gemaakt. En ik
kreeg mijn adressen. Daar ging het maar om. Nie-
mand van de gezochten bleek in de door den kolonel
aangegeven gevaarlijke zone te liggen. Wel lagen er
een paar in Bandjoemaas. Ik vroeg langs mijn neus
weg: „Ik mag toch wel naar Bandjoemaas, kolonel?”
„Natuurlijk,” was het antwoord, „daarheen kunt u
net zoo veilig rijden als van R'dam naar Amsterdam”.

aangegeven wordt op welke wijze er verband gelegd
moet worden tusschen den Ondernemingsraad en al de
arbeiders in loondienst in de onderneming om hen te
doen deelen in de resultaten van het overleg in deze
ondernemingsraden, accentueert dit bezwaar nog verder.

Wij roeren hier juist een zeer netelig punt aan in
dit geheele complex van de economische medezeggensch-
chap: Moet en kan en mag van die leden van die on-
dernemingsraden verwacht worden, dat zij goed kunnen
onderscheiden wat uit hun overleg in die raden ter
kennis van al de arbeiders in de onderneming kan wor-
den gebracht en hoe, in welke bewoordingen, met welke
cijfers en met welke toelichting zal dit dienen te ge-
schieden?

Wij merken dit terloops even op en gaan thans niet
verder hierop in, daar wij ons thans willen beperken
tot de economische medezeggenschap zoodat deze door
de woordvoerders van het C.N.V. wordt aanbevolen.

De heer Ruppert besprak in TROUW de economische
medezeggenschap alleen bezien vanuit en in betrekking
tot de naamlooze vennootschap. In het urgentiepro-
gram van het C.N.V., opgesteld in 1948, waarop wij nog
nader hopen terug te komen, opgenomen in de bro-
chure „Vakbeweging en Christelijke Roeping”, uitgave
van het C.N.V. in de reeks Christendom en Maatschap-
pij, lezen wij ten aanzien van het thema „Sociale ge-
rechtigheid”, dat dit voor „den ondernemer” o.a. be-
teekent: „dat hij den arbeider als volwaardig mede-
werker en bedrijfsgehoort heeft te zien en hem daarom
de medezeggenschap heeft te verlenen, die overeenkomt
met de verantwoordelijkheid, die ieder lid van de on-
dernemingsgemeenschap heeft”. Daarin wordt van
den ondernemer gesproken en van de onderneming,
zonder dat hierbij restricties of modulaties worden
aangebracht wat betreft den vorm van de onderneming.
Hier wordt dus de zaak voorgesteld als geldende voor
alle ondernemingen, ongeacht de ondernemingsvorm,
en ook ongeacht het aantal arbeiders in de onderneming.

Wij meenen, dat het nuttig kan zijn, eens de vraag
te stellen: Wat is een onderneming? In ons 9e artikel van deze reeks hebben wij reeds ge-
wezen op de verschillende aspecten van de onderneming,
die men tegenwoordig onderscheidt: de onderneming
in vermogensrechtelijken zin en de onderneming als ge-
meenschap e.d. Wij achten het een gebrek te zijn, dat
door den heer Ruppert niet duidelijk wordt gezegd,
wat onder een onderneming verstaan wordt. Want het
is met die onderneming terminologisch niet zoo een-
voudig gesteld als het wel lijkt. Een schrijver als prof.
Mr. C. P. M. Romme begint zijn studie over „De On-
derneming als gemeenschap in het recht”, door ons
reeds meer geciteerd, b.v. met deze ontbezeming:
„Wien het ongeluk treft, zich te begeven in de litera-

Fijn, zei ik. Maar ik dacht zoo: „Hij weet zeker
nog niets van die auto, die vanmiddag tusschen Poer-
wokerto en Bandjoemaas in de soep geschoten is”.

Voor dien middag was het nu genoeg. Om zes uur
avondklok, dus vroeg op honk. Dien avond had ik een
lang gesprek met den eerder genoemden Christenba-
takkert, den kamergenoot van mijn hospes.

Natuurlijk over „de politiek”. Interessant, en ont-
dekkend. Ontdekkend vooral daarom, omdat deze
menschen nimmer van de zending geleerd hebben, dat
Christen-zijn beloften en geboden heeft ook
voor dit leven. „Wij hebben niet de machtsmid-
delen om onze nationalistische idealen te verwezen-
lijken” zoo zei hij. „Militair kunnen we ons van het
Nederlandsche gezag niet ontdoen, maar we kennen
nu de macht van het wapen „politiek”. „Of hij dan
bij de huidige hanteering van dit wapen geen last
had van het vijfde gebod” vroeg ik. Nu, blijkbaar niet
in het minst. Moet men deze menschen daarom hard
vallen? Ik geloof dat de schuldigen elders te zoeken
zijn. Ze zijn te zoeken bij een zending, die door dr
Zuidema nog niet zoo lang geleden in „Trouw” is
ontmaskerd, die plaats biedt aan de communistische
vijfde kolonne en er dus blijkbaar alleen maar op uit
is zooveel mogelijk zeltjes te winnen. Ik wou zeggen:
„voor de eeuwigheid”. Maar ik vrees dat het nog meer
gaat om de versterking van de protestantsche coalitie
tegen Rome en het Mohammedanisme.

Toch is het mooi uit den mond van dezen nationalist
enkele bekentenissen te hooren. Tegen de A.R. partij
koestert men een diep wantrouwen. In dit opzicht
heeft de leugenpropaganda haar werk gedaan. Maar
Van Mook is met zijn verdeel-en-heersch-politiek ge-
heel doorzien. En deze nationalist uit het federalis-
tische kamp wilde toegeven dat het voor Indië nog
het beste zou zijn geweest als Starckenborg G.G. ge-
bleven was. Want de wanorde van thans is een ramp
voor deze landen, dat wordt ingezien. Hij zei ook:

tuur over het ondernemingsbegrip, daarbij telkens
stootend op allerlei verschillende afpalingen van dit
begrip tegenover het ook al gedaantewisselende mon-
ster „bedrijf” — hij zal lichtelijk beduurd van zijn
tournee thuis komen” (blz. 9). Een andere, door ons
eveneens reeds geciteerde R.K. schrijver staat weer
heel wat optimistischer tegenover het ondernemings-
begrip. Dr J. Ph. M. van Campen schrijft toch in zijn
„Onderneming en rechtsvorm” dienaangaande dat er
„langzaam aan een communis opinio begint te ont-
staan omtrent het wezen van de onderneming, haar in-
wendige verhoudingen en haar uitwendige handen”
(blz. 2).

Prof. Mr Romme geeft dan in zijn genoemd werk de
navolgende definitie van een onderneming: „In dit
werk wordt onder „onderneming” verstaan: de men-
schelijke samenwerking in een zaak met personeel.”
Hij sluit dus de éénmanszaak uit, doch niet dan na
vooraf opgemerkt te hebben, dat hij zulks doet „ook
al zou men haar (d.i. die éénmanszaak, G.) overigens
in het ondernemingsbegrip besloten achten”. (blz. 9 en
11).

Dr van Campen komt tot deze omschrijving van
het ondernemingsbegrip: „In aansluiting aan het voor-
afgaande kan men de onderneming dan ook definiëren
als een zelfstandige organisatie van personen en krach-
ten met het doel winst te maken door te voorzien in
maatschappelijke behoeften” (blz. 12). Overigens levert
dr van Campen, die immers meent te kunnen spreken
van een communis opinio, een zich vormende gemeen-
schappelijke opvatting over de onderneming, juist zelf
het bewijs, dat hij er een eigen, aparte opvatting op
na wenscht te houden en ook houdt. In hetgeen aan
deze definitie voorafging had hij eerst betoogd, dat de
huidige economische wetenschap spreekt van drie voor-
komende vormen van bedrijven, drie bedrijfsoorten
dus, waarin de behoeftenvoorziening der samenleving
wordt verzorgd: het overheidsbedrijf, het persoonsbe-
drijf en het ondernemingsbedrijf. Dr van Campen on-
derscheidt zelf tusschen een persoonsbedrijf
en een onderneming. Op blz. 13 van zijn
„Onderneming en rechtsvorm” spreekt hij dan ook van
„de ontwikkelingsgang van een persoonsbedrijf naar
onderneming” en op blz. 123 stelt hij de vraag aan
de orde: „Wat moet geschieden als een persoonsbedrijf
zich ontwikkelt tot ondernemingsbedrijf?” Uitgaande
van de stelling, dat zelfstandigheid van de onderneming
algemeen wordt beschouwd als een wezensmerk (blz.
12) komt hij tot deze conclusie: „Samenvattend zien
wij dus na de ontgroeiing aan de „éénmanszaak” door
toetreding van meerdere functionarissen, hetzij in kapi-
taals- of in arbeidsverhouding, een steeds groeiende
zelfstandigheid, een steeds sterker objectieveering, die
het hoogtepunt bereikt in de volkomen splitsing van
drie functies: leiding, kapitaal en arbeid” (blz. 14).
Ook al acht hij die zelfstandigheid ook bij de kleinere
ondernemingen „in statu nascendi” (geboortestaat)
aanwezig, het is wel duidelijk, dat hij aan zulke zaken
toch liever niet den titel van onderneming verleent,
doch daarbij blijft spreken van persoonsbedrijf en den
naam onderneming reserveert voor die zaken, waar
kapitaal, leiding en arbeid volkomen gescheiden zijn.
Hij vermeldt tevens nog, dat de klassieke economen
het begrip „onderneming” niet eens kenden (blz. 16).

In zijn academisch proefschrift „De Onderneming in
het arbeidsrecht” (Amsterdam 1936), wees prof. dr
de Gaay Fortman zijnerzijds ook op het groot belang

„als de Nederlanders dadelijk de republiek hadden
geëlimineerd, was er geen recht-geaard nationalist ge-
weest, die met Soekarno in zee had willen gaan, want
Soekarno is een collaborateur en de Jappen zijn bij
de Indonesiërs gehaat. Maar wat is er gebeurd? Na
de capitulatie van Japan gingen de bestuursambte-
naren uit de interneringskampen gewoon naar hun
gouvernementskantoren terug en elk Indonesiër vond
dat vanzelfsprekend. Maar ze zijn op bevel van Van
Mook de kampen weer ingegaan, omdat het te ge-
vaarlijk was, zoo heette het. Toen hebben de Indone-
siërs gedacht: De Hollanders zijn bang geworden. Die
gedachte kon te gemakkelijker post vatten, omdat in
den oorlog met Japan door het Nederlandsch militair
apparaat ter zee wel uitstekend is gevochten (ook de
luchtmacht deed het goed) maar te land is er niet
veel van terecht gebracht. Toen na de capitulatie van
Japan dat op vrees gegrond bevel aan de bestuurs-
ambtenaren kwam: in de kampen terug, toen kregen
de extremisten, die eerst bezig waren een goed heen-
komen te zoeken, hun kans”.

Als je dit als Nederlander aan moet hooren, zit je
wel diep te ergeren. Ook als blijkt, dat de nationa-
listen de situatie volkomen door hebben, politiek ge-
gien. Wat noodig is, is een politiek die eerlijk het een-
maal beloofde nakomt, maar nu ook een eind maakt
aan het tavarren (afdingen), waarin de Indonesiërs
meesters zijn. Er moet een regering komen, die zegt:
dit is nu de uiterste prijs, en die daarnaar ook han-
delt. Maar de nationalist weten het wel: „Er wordt
wel veel door Den Haag geroepen: dit is nu „harga
betoel” (de uiterste prijs), maar ze meenen het niet.
Ze zijn nog wel tot nieuwe concessies bereid”. Zoo is
inderdaad de situatie.

J. P. v. d. STOEL JR.